

Dr hab. Henryka Ilgiewicz
Instytut Badań Kultury Litwy (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), Wilno, Litwa

Szkoła Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939)

Założenie

Wyższa Szkoła Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie została założona w 1930 r. Statut szkoły został zatwierdzony w dn. 19 lutego przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Sławomira Czerwińskiego, a już w marcu rozpoczęły się wykłady¹. Po dwóch latach Wyższa Szkoła Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 17 października 1932 r. została zaliczona do wyższych zakładów naukowych (*Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* Nr 92 z dn. 27 października 1932 r., pozycja 791)². W 1933 r. decyzją Ministerstwa WR i OP z dn. 14 września zmieniono statut i nazwę szkoły na Szkołę Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie³. W 1937 r. szkoła została podporządkowana „Ustawie o prywatnych szkołach wyższych z dnia 22 lutego 1937 r.” i nadano jej nowy statut, zatwierdzony w Ministerstwie

¹ Wyższa Szkoła Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej: Statut, Warszawa 1930.

² Sprawozdanie z działalności Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej za rok akademicki 1931/32 i początek roku 1932/1933 do 1 grudnia 1932, wygłoszone przez Dyrektora Instytutu inż. Władysława Wielhorskiego na zebraniu ogólnym I.N.B.E.W dn. 11 grudnia 1932 r., *Rocznik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej*, Wilno 1933, t. 1, s. 261–266.

³ Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony 19 lutego 1930 r. przez Ministra WR i OP Sł. Czerwińskiego (Nr.IV.SW-1010/30); zmieniony decyzją Ministerstwa WR i OP z 14 września 1933 r. Nr IV-NS-4483/33, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, s. 3–7; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o organizacji studiów w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, *ibidem*, s. 7–8.

WR i OP w dn. 8 listopada 1937 r. Bezpośredni zwierzchni nadzór nad szkołą sprawował minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego⁴.

Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie była szkołą jednowydziałową z możliwością specjalizowania się w dwóch działach: gospodarczym i kulturalno-politycznym. Miała ona na celu: a) danie słuchaczom wiedzy podstawowej, koniecznej do samodzielnego badania zjawisk w dziedzinie politycznej, gospodarczej, prawnej i ogólnokulturowej na terenach Rzeczypospolitej Polskiej, a zwłaszcza województw wschodnich, na terenach państw bałtyckich i Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich; b) przygotowanie słuchaczy do przyszłej pracy publicznej w administracji państwowej, samorządach, skarbowości oraz w szczególności do brania przez nich udziału w politycznych, kulturalnych i gospodarczych stosunkach Polski z krajami bałtyckimi i Związkiem Radzieckim; c) prowadzenie badań naukowych w seminariach i innych ośrodkach pracy, tworzonych w tym celu bądź bezpośrednio przez szkołę, bądź przez Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej⁵.

Instytut zapewniał szkole odpowiedni lokal, łącznie z oświetleniem i opałem, prawo korzystania ze swoich księgozbiorów i z pomocy naukowo-badawczych, a także przeznaczał w swoim budżecie corocznie sumę na pokrycie innych potrzeb szkoły w zakresie koniecznym do wypełnienia jej zadań. Zarówno instytut, jak i szkoła mieściły się w byłym pałacu Tyszkiewiczów w Wilnie, w okresie międzywojennym wykupionym przez Ministerstwo WR i OP dla Biblioteki Państwowej im. Wróbn-

⁴ Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony przy piśmie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. Nr IV UP.-5147/37, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1938, s. 5–10.

⁵ Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony 19 lutego 1930 r. przez Ministra WR i OP Sł. Czerwińskiego (Nr IV.SW.-1010/30; zmieniony decyzją Ministerstwa WR i OP z 14-go września 1933 r. ..., § 1; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o organizacji studiów w szkole Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej..., § 1; Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony przy piśmie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. ..., § 1.

lewskich. Obecnie w tym gmachu znajduje się Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich (lit. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka)⁶.

Zespół pedagogiczny

Szkołą bezpośrednio kierował dyrektor mianowany przez Radę Administracyjną Instytutu i zatwierdzany przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Dyrektor reprezentował SNP na zewnątrz, porozumiewał się w jej sprawach z władzami i osobami prywatnymi, zawierał umowy z personelem nauczającym, rozporządzał przyznanymi na utrzymanie zakładu środkami pieniężnymi, ponosił odpowiedzialność za ściśle przestrzeganie ustaw i rozporządzeń urzędowych oraz za porządek na terytorium szkoły⁷. Na pierwszego dyrektora Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej był zaproszony Janusz Jędrzejewicz, ale po roku ustąpił ze stanowiska, gdyż po śmierci Sławomira Czerwińskiego został mianowany ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Dyrektorem szkoły został mianowany Władysław Wielhorski. Nominację nowego dyrektora zatwierdził minister pismem z dn. 27 listopada 1931 roku Nr IV-N.S. 7831/31⁸. Od 1937 r. wprowadzono etat zastępcy dyrektora. Rada Administracyjna powołała na to stanowisko prof. Bolesława Wilanowskiego. Nominację Wilanowskiego zatwierdził minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego dnia 16 lipca 1937 r.⁹

⁶ Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony przy piśmie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. ..., § 3.

⁷ *Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, zatwierdzony 19 lutego 1930 r. przez Ministra WR i OP Sł. Czerwińskiego (Nr IV.SW.-1010/30; zmieniony decyzją Ministerstwa WR i OP z 14-go września 1933 r. ..., § 9–10; *Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, zatwierdzony przy piśmie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. ..., § 10–11.

⁸ *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Plan wykładów. Dane na rok 1933/1934*, Wilno 1934.

⁹ *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie. Spis wykładów i grono nauczające w roku akademickim 1938/1939*, Wilno 1938, s. 8.

Do grona nauczającego szkoły należeli: dyrektor i jego zastępca, profesorowie, lektorzy języków obcych, asystenci i naukowe siły pomocnicze. Wykładowców i lektorów zatwierdzał minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Grono nauczające było stosunkowo nieliczne. Program studiów w roku akademickim 1932/1933 realizował zespół pedagogiczny złożony z 29 osób (17 profesorów i habilitowanych docentów szkół państwowych akademickich, 6 specjalistów zagadnień szczególnych, 6 lektorów języków obcych), w roku akademickim 1933/1934 – 33 osób (17 profesorów i habilitowanych docentów, 11 specjalistów zagadnień szczególnych i naukowych sił pomocniczych, 5 lektorów języków obcych), w roku akademickim 1936/1937 – 33 osób (17 profesorów i habilitowanych docentów, 9 wykładowców specjalistów od poszczególnych zagadnień, 7 lektorów języków obcych i naukowych sił pomocniczych), w roku akademickim 1938/1939 – 31 osób (18 profesorów uniwersytetów i habilitowanych docentów, 6 wykładowców specjalistów od poszczególnych zagadnień, 7 lektorów języków obcych i naukowych sił pomocniczych)¹⁰.

W Szkole Nauk Politycznych w Wilnie pracowało wielu profesorów i docentów Uniwersytetu Stefana Batorego. Na przykład prof. Cezaria Baudouin de Courtenay Ehrenkreutzowa wykładała etnografię Europy Wschodniej, prof. Stefan Ehrenkreutz wykładał historię ustroju państw Europy Wschodniej i Wielkiego Księstwa Litewskiego w zestawieniu z historią ich wschodnich sąsiadów, prof. Stefan Glaser – wstęp do prawoznawstwa, prof. Iwo Jaworski – prawo polityczne Polski i państw bałtyckich, prof. Waclaw Komarnicki – zasady prawa administracyjnego oraz ustrój i politykę samorządów, doc. Michał Król – międzynarodowe prawo prywatne oraz zasady skarbowości, prof. Henryk Łowmiański – historię polityczną Europy Wschodniej oraz dzieje go-

¹⁰ Sprawozdanie z działalności Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej za rok akademicki 1931/1932 i początek roku 1932/1933 do 1 grudnia 1932 r., wygłoszone przez dyrektora Instytutu inż. Władysława Wielhorskiego na zebraniu ogólnym INBEW dn. 11 grudnia 1932 r., *Rocznik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej*, Wilno 1933, t. 1, s. 262; *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Spis wykładów i grono nauczające w roku akademickim 1936/1937*, Wilno 1936; *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Plan wykładów. Dane na rok 1933/1934*, Wilno 1934; *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie. Spis wykładów i grono nauczające w roku akademickim 1938/1939*, Wilno 1938, s. 9–13.

spodarcze Rzeczypospolitej z uwzględnieniem stosunków Europy Wschodniej, prof. Witold Staniewicz – politykę zagraniczną ZSRR oraz ustrój i rozwój agrarny Rzeczypospolitej, doc. Wiktor Sukiennicki – historię ruchu rewolucyjnego w Rosji od początku XIX wieku oraz historię doktryn politycznych, doc. Stanisław Swianiewicz – ekonomię polityczną, politykę ekonomiczną i organizację życia gospodarczego, doktrynę ekonomiczną komunizmu ZSRR oraz historię doktryn ekonomicznych, prof. Eugeniusz Waśkowski – prawo cywilne, prof. Bolesław Wilanowski – stosunki wyznaniowe ZSRR, organizację pracy naukowej i nauczania w ZSRR oraz zarys dziejów wyznaniowych i kulturalnych Ziem Wschodnich Rzeczypospolitej, prof. Bronisław Wróblewski – zasady socjologii, światopogląd materialistyczny i jego odbicie w kulturze ZSRR oraz nauką i filozoficzną stronę marksizmu, doc. Seweryn Wysłouch – politykę narodowościową ZSRR oraz zagadnienie białoruskie, prof. Marian Zdziechowski – prądy umysłowe i literackie Rosji przedrewolucyjnej¹¹.

Zapraszano wykładowców również z innych ośrodków naukowych i instytucji państwowych. Profesor Stanisław Arnold z Uniwersytetu Warszawskiego słuchaczom Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie wykładał historię gospodarczą Rosji XIX i początku XX wieku, pisarz, krytyk literacki i historyk literatury Stanisław Baczyński (właściwie Bittner) – literaturę ZSRR, dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej inż. Władysław Barański – strukturę gospodarczą Ziem Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej, dyrektor Departamentu Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP Henryk Kawecki – politykę Kominternu, urzędnik Ministerstwa Spraw Zagranicznych dr Władysław Namysłowski – prawo konsularne i organizacja służby konsularnej, prezes Instytutu Badań Spraw Narodowościowych Leon Wasilewski – zagadnienia ukraińskie jako sprawa międzynarodowa¹².

Lektorat języka białoruskiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie prowadził Wincenty Hryszkiewicz, litewskiego – Hieronim Cienas (Jeronimas Cicėnas) i Antoni Wałajtis (Antanas Valaitis), łotewskiego – Stanisław Borciak i Janina Szawdynówna, niemieckiego – dr

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

Włodzimierz Jacobi, rosyjskiego – Leonidas Bielewski, tureckiego – dr Seraja Chan Hadży Szapszał, ukraińskiego – Mojżesz Altbauer¹³.

Dyrektor, jego zastępca, profesorowie oraz wyznaczony przez Zarząd przedstawiciel Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej stanowili Radę Profesorów, od 1937 r. – Radę Szkoły, której z urzędu przewodniczył dyrektor. Rada Profesorów i Rada Szkoły zbierały się przynajmniej 2 razy do roku i rozważały wszelkie sprawy związane z programem studiów i jego realizowaniem. Odpisy protokołów posiedzeń Rady Profesorów i Rady Szkoły były przesyłane do Ministerstwa WR i OP¹⁴.

Programy nauczania

Studia w Szkole Nauk Politycznych trwały trzy lata. Nauczanie obejmowało wykłady, ćwiczenia i seminaria. Rok akademicki dzielił się na dwa semestry, rozpoczynał się 1 października, kończył się 30 czerwca. Semestr jesienny trwał do pierwszych dni lutego, wiosenny zaczynał się po parudniowej przerwie. Rok nauczania składał się z pełnych 30 tygodni zajęć¹⁵.

Programy nauczania, zatwierdzane przez Ministerstwo WR i OP, układano tak, żeby dać słuchaczom wiedzę podstawową, konieczną do samodzielnego badania zjawisk socjologicznych w takich dziedzinach, jak: polityczna, gospodarcza, prawna oraz ogólnokulturalna. Odpowiednio do tego pierwsze dwa lata studiów poświęcano przedmiotom, które pozwalały uczącym się opanować zasadnicze pojęcia i metody myśle-

¹³ Ibidem.

¹⁴ *Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony 19 lutego 1930 r. przez Ministra WR i OP Sł. Czerwińskiego (Nr IV.SW.-1010/30; zmieniony decyzją Ministerstwa WR i OP z 14-go września 1933 r. ..., § 11–12; Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony przy piśmie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. ..., § 12–13.*

¹⁵ Wskazówki ogólne i przepisy dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej (zarządzenia wewnętrzne Szkoły), *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie Przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, § 1–4; Wskazówki ogólne i przepisy dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie*, Wilno 1938, § 1–4.

nia, jak również nabyć koniecznych wiadomości z fizjografii i etnografii ziem, stanowiących przedmiot szczególnych zainteresowań szkoły, a mianowicie ziem położonych pomiędzy Bałtykiem i Uralem z jednej strony a morzami: Czarnym i Białym z drugiej. Trzeci rok studiów niemal w całości, a drugi rok w części miały być poświęcone studiom specjalnym o życiu państw i ludów zajmujących wymienione tereny (ZSRR, Litwy, Łotwy, Estonii)¹⁶.

Program Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, zatwierdzony przy jej powstaniu, był realizowany w latach 1930–1932. Według tego programu dział podstawowy studiów obejmował 17 oddzielnych przedmiotów, z czego 7 należało do dziedziny prawoznawstwa, 3 – do zakresu nauk gospodarczych, 4 – do działu nauk historycznych, 1 – do zakresu socjologii. Przedmiotom podstawowym ogółem przeznaczano 525 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń¹⁷.

Dział specjalny studiów składał się: 1) z zespołu 15 wykładów monograficznych, usiłujących dać całościowe wyobrażenie o życiu w ZSRR. Obejmowały one takie dziedziny, jak: nauka i sztuka, wychowanie i nauczanie, sprawy wyznaniowe i narodowościowe, polityczne i gospodarcze; 2) z dwóch wykładów treści ogólniejszej; 3) z wykładu monograficznego o trzech państwach bałtyckich: Litwie, Łotwie, Estonii. Do działu specjalnego zaliczano także obowiązkowe dla wszystkich słuchaczy lektoraty dwóch języków obcych, jednego słowiańskiego (rosyjski, białoruski, ukraiński) oraz jednego niesłowiańskiego (litewski, łotewski, turecki)¹⁸.

Po zaklasyfikowaniu Wyższej Szkoły Instytutu-Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie do rzędu wyższych zakładów naukowych (17 października 1932 r.) nastąpiła zmiana statutu, nazwy szkoły oraz programu nauczania (Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusza Jędrzejewicza o organi-

¹⁶ Program Szkoły Nauk Politycznych p.n. *Wyższa Szkoła Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie*, *Rocznik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej*, 1933, t. 1, s. X.

¹⁷ Sprawozdanie z działalności Wyższej Szkoły ..., s. 261.

¹⁸ Program Szkoły Nauk Politycznych p. n. *Wyższa Szkoła Instytutu* ..., s. XII; *Sprawozdanie z działalności Wyższej Szkoły* ..., s. 261–262.

zacji studiów w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej z dn. 14 września 1933 r.)¹⁹.

W zakresie programu ramowego ustalano plan studiów obowiązujący na wszystkich trzech latach. Za jego realizację były odpowiedzialne władze szkoły, które mogły w razie potrzeby przenosić poszczególne przedmioty w obrębie każdego roku studiów i z jednego roku studiów na drugi, zastępować jedne przedmioty w poszczególnych grupach przez inne pokrewne, zmieniać rozdział ogólnie obowiązującej liczby godzin ćwiczeń i seminariów pomiędzy poszczególne przedmioty²⁰.

W 1937 r. w związku z podporządkowaniem Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie „Ustawie o prywatnych szkołach wyższych z dnia 22 lutego 1937 r.” zmieniono statut szkoły (zatwierdzony przez Ministerstwo WR i OP przy piśmie z dnia 8 listopada 1937 r.), a na początku 1938 roku minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Wojciech Świątosławski zatwierdził nowy plan nauki oraz przepisy egzaminacyjne²¹.

Śluchacze III roku studiów, absolwenci i dyplomanci SNP, przygotowujący się do pisania prac dyplomowych lub zamierzający poświęcić się badaniom naukowym uczęszczali na specjalne seminaria. Mieli do wyboru trzy takie seminaria: 1) seminarium polityczno-ustrojowe (kierownik – doc. dr Wiktor Sukiennicki), 2) seminarium gospodarcze (kierownik – doc. dr Stanisław Swianiewicz); 3) seminarium oświaty i kultury (kierownik – prof. dr Bolesław Wilanowski). Posiedzenia seminariów odbywały się podczas roku akademickiego raz w tygodniu. Na posiedzeniach seminaryjnych były omawiane różne zagadnienia polityczno-ustrojowe, gospodarcze lub kulturowo-oświatowe (zależnie od zakresu badań konkretnego seminarium), tematy i przebieg pisania prac dyplomowych, odczytywane i omawiane prace uczestników semina-

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o organizacji studiów w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, s. 7–8.

²⁰ Ibidem, s. 10.

²¹ *Plan nauki i przepisy egzaminacyjne w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie* (Zatwierdzone przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przy piśmie z dnia 10 stycznia 1938 r., za Nr IVUP-10777/37), *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie*, Wilno 1938, s. 11–16.

rium²². Przykładowo, w roku akademickim 1938/1939 na seminarium polityczno-ustrojowym przerabiano następujące tematy: „Litewska Republika Radziecka”, „Wojna polsko-bolszewicka”, „Ostatnie wybory do sowietów”, „XX-lecie Kominternu”, „Poszukiwanie form organizacyjnych państwa sowieckiego”, „Stosunki wzajemne pomiędzy aparatem polityczno-partyjnym a kadrowym Armii Czerwonej”, „Zagadnienie rad zagranicą”, „Związki zawodowe w systemie państwa sowieckiego”, „O propagandzie bolszewickiej”, „Zagadnienia wewnętrzne partyjno-polityczne na XVIII zjeździe partii”, „Stosunki polsko-sowieckie”, „Tezy Żdanowa w sprawie zmiany statutu WKP/b”, „Krótki kurs historii WKP/b a dotychczasowe wykłady historii w ZSRR”, „Zagadnienia polityki gospodarczej na XVIII zjeździe partii”²³.

Egzaminy na I, II i III roku studiów słuchacze składali z każdego przedmiotu przed wykładającym dany przedmiot. W razie niepomyślnego wyniku egzaminów z dwóch lub więcej przedmiotów słuchacz zobowiązany był powtórzyć rok studiów²⁴. Po pomyślnym złożeniu egzaminów po wszystkich trzech latach studiów i przyjęciu pracy dyplomowej słuchacz miał prawo przystąpić do egzaminu dyplomowego. Temat pracy dyplomowej otrzymywano na III roku studiów. Członków Komisji Egzaminacyjnej egzaminu dyplomowego zatwierdzał na wniosek rady szkoły na okres trzyletni minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego, który mógł wyznaczyć również swego delegata do komisji. Komisja Egzaminacyjna składała się z egzaminatora przedmiotu, do którego należała praca dyplomowa, jako przewodniczącego oraz dwóch egzaminatorów, reprezentujących specjalności najbardziej zbliżone do tematu pracy dyplomowej kandydata. Dyrektor lub jego zastępca był obecny na egzaminie z urzędu, poza tym mogli być obecni jedynie nau-

²² *Sprawozdanie Prezesa z działalności Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie w okresie od 1.IV. 1938 do 31 marca 1939 r.*, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Rankraščių skyrius (dalej LMAVB, RS), f. 9, b. 3299, s. 4–7; *Plan wykładów na rok akademicki 1937/1938, Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie*, Wilno 1937, s. 5.

²³ *Sprawozdanie Prezesa z działalności Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie w okresie od 1.IV.1938 do 31 marca 1939 r.*, LMAVB, RS, f. 9, b. 3299, s. 6.

²⁴ *Plan nauki i przepisy egzaminacyjne w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie* (Zatwierdzone przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przy piśmie z dnia 10 stycznia 1938 r. ...), § 6.

czyciele szkoły. Przy ubieganiu się o dopuszczenie do egzaminu dyplomowego słuchacz powinien był wskazać, z jakich dwóch dziedzin pokrewnych tematowi pracy dyplomowej pragnąłby składać egzamin. Przedmioty egzaminu dyplomowego ustalał dyrektor w porozumieniu z przewodniczącym komisji²⁵.

Pracę dyplomową oceniała Komisja Egzaminacyjna. Kandydat powinien był wykazać się w pracy znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością krytycznego oceniania materiału, pewnymi uzdolnieniami syntetycznymi, jak również władaniem metod ścisłych z zakresu danego zagadnienia zgodnie z ówczesnym poziomem wiedzy²⁶. O tematyce i poziomie tych prac można sądzić z pozostałych w Centralnym Państwowym Archiwum Litwy maszynopisów prac dyplomowych absolwentów Szkoły Nauk Politycznych. Są to prace: Walentego Tomaszewskiego „Wypadki polityczne w Nadbałtyce w związku z akcją przeciw bolszewicką”, Henryka Pawlukiewicza „Zagadnienie terytorialno-administracyjnego podziału ZSRR (w zestawieniu z analogicznymi zagadnieniami w państwach Europy Zachodniej), Jerzego Białozora „Kombinat Urało-Kuzniecki ZSRR”, Eugeniusza Borejki „Życie gospodarcze na Rosyjskim Dalekim Wschodzie”, Mariana Gizińskiego „Organizacja prawna monopolu handlu zagranicznego ZSRR”, Nadziei Sawkówny „Przemysł miedziany w ZSRR”, Witolda Sielickiego „Ewolucja systemu podatkowego ZSRR”, Eugenii Drozdówny „Sprawa dzieci bezdomnych w ZSRR i na ziemiach wschodnich RP”, Izydora Hołuba „Polityka szkolna Partii Komunistycznej w zakresie szkolnictwa powszechnego”, Władysława Klonowskiego „Struktura szkolnictwa w ZSRR”, Pawła Potapczyka „Związek wojujących bezbożników w ZSRR”, Jadwigi Wojtkiewiczówny „Równouprawnienie kobiety w RSFR” oraz Ludmiły Zybajło „Oświata pozaszkolna (polityczna) w RSFSR ze szczególnym uwzględnieniem wsi”²⁷.

Jak widzimy, większość prac dyplomowych była poświęcona różnym zagadnieniom polityczno-ustrojowym, gospodarczym i oświatowo-kulturowym w Związku Radzieckim. Jedynie w ostatnich latach przed drugą wojną światową rozszerzono zakres badań, obejmując zie-

²⁵ Ibidem, § 10–14.

²⁶ Ibidem, § 15.

²⁷ LCVA, f. 176, ap. 1, b. 1–15.

mie północno-wschodnie II Rzeczypospolitej Polskiej. Podczas pisania prac dyplomowych słuchacze SNP korzystali z literatury przedmiotu, najczęściej w języku polskim i rosyjskim, prasy polskiej, sowieckiej i emigracyjnej, publikowanych dokumentów. Na podstawie tych źródeł dostatecznie trafnie oceniali procesy zachodzące w Związku Sowieckim w dziedzinie polityczno-ustrojowej, gospodarczej i oświatowo-kulturowej, przeciwstawiając fakty szeroko rozwiniętej propagandzie komunistycznej.

Po odbytym egzaminie dyplomowym Komisja Egzaminacyjna z udziałem dyrektora szkoły ustalała ostateczną ocenę egzaminu dyplomowego (niedostateczna, dostateczna, dobra, bardzo dobra). W razie niedostatecznego wyniku egzaminu dyplomowego słuchacz miał prawo jeszcze raz przystąpić do egzaminu po upływie sześciu miesięcy. Słuchacze SNP, którzy odbyli przepisane trzyletnie studia, powinni byli złożyć egzamin dyplomowy w ciągu dwóch lat od ukończenia szóstego semestru. Po tym terminie, aby przystąpić do egzaminu dyplomowego, musieli powtórzyć trzeci rok studiów. Słuchacze, którzy pomyślnie złożyli egzamin dyplomowy, otrzymywali dyplom Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, dający prawo do zajmowania stanowisk urzędniczych I kategorii w służbie państwowej zgodnie z artykułem 11 Ustawy o państwowej służbie cywilnej z dnia 17 lutego 1922 r.²⁸

Słuchacze

Zapisy do Szkoły Nauk Politycznych odbywały się raz do roku w ostatnich dniach września i w pierwszej połowie października. Słuchaczami zwyczajnymi mogły zostać osoby niezależnie od płci. Uczniowie szkół prywatnych, znajdujących się w Polsce, mogli być przyjęci w charakterze słuchaczy zwyczajnych tylko wtedy, jeżeli świadectwa szkół średnich, które ukończyli, uznane zostały za równoznaczne ze świadectwami dojrzałości państwowych szkół polskich. Obcokrajowcy mogli być przyjęci w charakterze słuchaczy zwyczajnych, jeżeli poziom ich

²⁸ *Plan nauki i przepisy egzaminacyjne w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie* (Zatwierdzone przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przy piśmie z dnia 10 stycznia 1938 r. ...), § 16–20.

wykształcenia był uznany przez Ministerstwo WR i OP za odpowiedni²⁹.

Kandydaci ze świadectwami szkół, których świadectwa nie były równoznaczne ze świadectwami szkół państwowych, mogli być przyjęci w charakterze wolnych słuchaczy. Byli oni dopuszczani na równi ze słuchaczami zwyczajnymi do wykładów, ćwiczeń, seminariów i egzaminów, z wyjątkiem egzaminu dyplomowego. Wolnemu słuchaczowi, który w czasie studiów uzyskał świadectwo dojrzałości uznane przez Ministerstwo WR i OP oraz zdał egzaminy, dyrektor mógł zaliczyć semestry ubiegłe odbyte w charakterze słuchacza zwyczajnego³⁰. Ci, którzy pozostawali słuchaczami wolnymi przez cały czas studiów, zdając wszystkie obowiązujące egzaminy, nie zdawali jednak egzaminu dyplomowego i nie otrzymywali dyplomu SNP. Natomiast na żądanie otrzymywali świadectwa z odbytych studiów, w których wskazane były stopnie ze zdanych egzaminów³¹. Dopuszczane były również zapisy na poszczególne przedmioty za opłatę 15 zł za każdy przedmiot w semestrze. Osoby studiujące w ten sposób nie posiadały uprawnień słuchaczy zwyczajnych i wolnych³².

Studia w Szkole Nauk Politycznych były płatne. Po przyjęciu do szkoły słuchacze opłacali jednorazowe wpisowe w wysokości 50 zł. Potem wnosili opłatę semestralną w wysokości 115 zł. Opłata za ocenę pracy dyplomowej wynosiła 50 zł, opłata za egzamin dyplomowy – 20 zł. Opłaty za egzaminy przejściowe pobierane nie były, tylko w przypadku składania egzaminu poprawkowego lub colloquium opłata wynosiła 4 zł za każdy przedmiot. Słuchacze byli zobowiązani do regularnego wnoszenia opłat szkolnych. Nieziszczenie opłat w terminie mogło pociągnąć za sobą niezaliczenie semestru, a w razie dłuższego zalegania – skreślenia z listy słuchaczy³³.

²⁹ *Wskazówki ogólne i przepisy dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej* [Zarządzanie wewnętrzne Szkoły], *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, § 5; *Wskazówki ogólne i przepisy dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie* [Zarządzanie wewnętrzne Szkoły], *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie*, Wilno 1938, § 5, 6.

³⁰ *Ibidem*, § 7.

³¹ *Ibidem*, § 15.

³² *Ibidem*, § 8.

³³ *Ibidem*, § 9–11.

Obowiązkiem każdego słuchacza SNP było zachowanie się w szkole i poza szkołą w sposób niewłaszczący powadze uczelni, nie-naganny z punktu widzenia honoru indywidualnego i honoru zbiorowości akademickiej oraz systematyczna i wytrwała praca, będąca warunkiem istotnego korzystania z wiedzy udzielonej przez profesorów szkoły na wykładach, ćwiczeniach i seminariach³⁴.

W pierwszym roku działalności do Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie zapisało się 122 słuchaczy (83 zwyczajnych i 39 wolnych)³⁵. W roku akademickim 1932/1933 w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej studiowało 198 słuchaczy (158 zwyczajnych i 40 wolnych), w roku akademickim 1933/1934 – 236 słuchaczy (190 zwyczajnych i 46 wolnych), w tym 176 mężczyzn i 60 kobiet³⁶.

Większość słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie stanowili Polacy, ale byli też Rosjanie, Żydzi, Białorusini, Litwini i Ukraińcy. Ponieważ SNP w Wilnie była zarówno typem szkoły dokształcającej, jak i kształcącej zasadniczo, toteż jej słuchaczami zostawali nie tylko maturzyści, ale też osoby posiadające oprócz matury ukończone lub nieukończone studia wyższe i pracujące zawodowo. Byli wśród nich nauczyciele, oficerowie służby czynnej, urzędnicy administracji, urzędnicy komunikacji, bankowcy i handlowcy, technicy i urzędnicy przedsiębiorstw technicznych, agronomowie i agrotechnicy oraz absolwenci wyższych zakładów rozmaitych specjalności³⁷.

34 Ibidem, § 17.

35 Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie, *Ateneum Wileńskie*, 1930, t. 7, z. 1–2, s. 407.

36 *Sprawozdanie z działalności Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej za rok akademicki 1931/1932 i początek roku 1932/1933 do 1 grudnia 1932 r. ...*, s. 262–263; *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Plan wykładów. Dane za rok 1933/1934*, Wilno 1934, tabela „Dane statystyczne o słuchaczach Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie”.

37 *Sprawozdanie z działalności Wyższej szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy wschodniej za rok akademicki 1931/1932 i początek roku 1932/1933 do 1 grudnia 1932 r. ...*, s. 262–263; *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Plan wykładów. Dane za rok 1933/1934*, Wilno 1934, tabela „Podział słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie według zawodu i pochodzenia”.

Słuchacze SNP w Wilnie mieli prawo do zakładania na terenie uczelni różnych stowarzyszeń i zgromadzeń. Regulaminy (statuty) studenckich organizacji zatwierdzała dyrekcja szkoły. Opiekowali się nimi kuratorzy zapraszani z grona profesorów szkoły. Kuratorzy pośredniczyli pomiędzy organizacjami a władzami szkoły, podpisywali zawiadomienia o zebraniach, mieli prawo uczestnictwa we wszystkich zebraniach organizacji i ich władz oraz rozwiązywanie tych zebrań³⁸. W źródłach są wzmianki o działalności następujących organizacji studenckich w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie: Bratnia Pomoc, Orientia, Koło Nadbałtyckie, Koło Turkologów³⁹.

Słuchacze SNP w Wilnie uczęszczali również na wykłady publiczne i inne imprezy organizowane przez Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, zwiedzali instytucje społeczne, naukowe i kulturalne, zakłady przemysłowe i handlowe, brali udział w wycieczkach krajowych i zagranicznych. Na przykład w lipcu 1930 r. została zorganizowana wycieczka słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych na Łotwę i do Estonii w celu nawiązania kontaktów z młodzieżą uniwersytecką krajów bałtyckich i poznanie warunków bytu oraz kultury tych krajów. W wycieczce wzięło udział 30 osób pod kierownictwem artysty malarza, prof. Ferdynanda Ruszczyca. Na Łotwie zwiedzono Rygę i Libawę, w Estonii – Dorpat (Tartu) i Tallin⁴⁰.

W ostatnich latach przed wybuchem wojny coraz więcej uwagi zaczęto zwracać na ćwiczenia wojskowe. W roku akademickim 1938/1939 studenci Szkoły Nauk Politycznych pierwszego i drugiego

³⁸ Wskazówki ogólne i przepisy dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej [Zarządzanie wewnętrznym Szkoły], *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, § 20; Wskazówki ogólne i przepisy dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie [Zarządzanie wewnętrznym Szkoły], *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie*, Wilno 1938, § 20.

³⁹ Švietimo Ministerijos Kultūros Reikalų Departamento 1940.I.31 raštu sudarytos komisijos, kuri turėjo nustatyti koks privatus turtas liko Rytų Europos Instituto palatose, protokolas, LMAVB, RS, f. 75, b. 284, s. 35.

⁴⁰ Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie, *Ateneum Wileńskie*, 1930, t. 7, z. 1-2, s. 407; Ze Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, *Ateneum Wileńskie*, 1934, t. 9, s. 45; Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, *Ateneum Wileńskie*, 1935, t. 10, s. 564; Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, *Ateneum Wileńskie*, 1936, t. 11, s. 811–812; Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, *Ateneum Wileńskie*, 1937, t. 12, s. 684.

roku studiów na podstawie Ustawy z dnia 3 marca 1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym podlegali obowiązkowi uzupełniającej służby wojskowej w Legii Akademickiej. Studentki odbywały obowiązkową pomocniczą służbę wojskową w Legii Akademickiej Żeńskiej. Czas wyznaczony na szkolenia wojskowe wynosił 12 dni zajęć programowych w ciągu roku akademickiego. Dni przeznaczone na ćwiczenia w Legii Akademickiej były wolne od zajęć na uczelni⁴¹.

Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie działała do drugiej wojny światowej. Przez stosunkowo krótki okres swej działalności zdążyła przygotować wielu wysoko wykwalifikowanych specjalistów do pracy w administracji państwowej, samorządach, skarbowości, w placówkach dyplomatycznych w krajach bałtyckich i Związku Sowieckim. Pracownicy naukowcy i absolwenci szkoły wnieśli również znaczny wkład w badania dziejów, kultury i polityki krajów ościennych oraz mniejszości narodowych zamieszkujących w północno-wschodniej części II Rzeczypospolitej. Wydarzenia wojenne i okupacje rozproszyły pracowników i słuchaczy szkoły. Wielu z nich dotknęły różnego rodzaju represje. W łagrach sowieckich byli więzieni m.in. Wacław Komarnicki, Stanisław Swianiewicz, Wiktor Sukiennicki, Władysław Wielhorski. Po wydostaniu się z niewoli sowieckiej różnymi drogami przedostali się oni na Zachód, gdzie podjęli działalność w organizacjach polonijnych⁴². Inni byli represjonowani w czasie okupacji niemieckiej. Jednym z nich był prof. Henryk Łowmiański aresztowany w 1943 r. przez gestapo jako zakładnik inteligencji polskiej i więziony w obozie prac przymusowych w Prowieniszkach (lit. Pravieniškės) koło Kowna⁴³. Prof. Stefan Ehren-

⁴¹ Legia Akademicka SNP w r. 1938/1939, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie. Spis wykładów i grono nauczające w roku akademickim 1938/1939*, Wilno 1938, s. 6–7.

⁴² M. Kornat, Sukiennicki Wiktor (1901–1983), prawnik, historyk, sowietolog, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 45/3, z. 186, Warszawa–Kraków 2008, s. 397–398; Idem, Swianiewicz (Świaniewicz) Stanisław, krypt.: Bor, ST. SW., pseud.: Jerzy Lebedziewski, W. J. Marber, Ernst Talgren (1899–1997), ekonomista, sowietolog, publicysta, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 46/1, s. 188, Warszawa–Kraków 2009, s. 124–125; Idem, *Polska szkoła sowietologiczna 1930–1939*, Kraków 2003, s. 54–65; S. Mękowski, Prof. dr Władysław Wielhorski, *S. Portalski, Zarys historii Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, Londyn 2009, s. 391–393.

⁴³ H. Pasierbska, *Ponary. Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993, s. 23–25, 46–53, 84; Idem, *Wileńskie Ponary*, Gdańsk 2004, s. 239–246.

kreutz, który przetrwał wojnę w Wilnie, pracując jako stróż nocny, został aresztowany w sierpniu 1944 r. po ponownym wkroczeniu Armii Czerwonej do Wilna. Oskarżano go o to, że był przedstawicielem klasy panującej w Polsce przed rokiem 1939 i wrogiem państwa sowieckiego. Poddany brutalnym przesłuchaniom i więziony w okropnych warunkach zmarł 20 lipca 1945 r. z wyczerpania organizmu w szpitalu więziennym na Łukiszkach w Wilnie⁴⁴. Byli pracownicy i wychowankowie Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, którzy przetrwali wojnę i kolejne okupacje, po wojnie wyjechali do Polski w jej nowych granicach, gdzie kontynuowali działalność naukową i pedagogiczną na wyższych uczelniach i w innych ośrodkach naukowych.

Słowa kluczowe: Wilno, instytucje w Wilnie, Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, Szkole Nauk Politycznych w Wilnie, Władysław Wielhorski.

Bibliografia

- Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, *Ateneum Wileńskie*, 1935, t. 10, s. 564.
- Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, *Ateneum Wileńskie*, 1936, t. 11, s. 811-812.
- Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej, *Ateneum Wileńskie*, 1937, t. 12, s. 684.
- Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie, *Ateneum Wileńskie*, 1930, t. 7, z. 1-2, s. 407.
- Kornat Marek, *Początki sowietologii w II Rzeczypospolitej*, *Zeszyty Historyczne*, 2000, t. 134.
- Kornat Marek, *Polska szkoła sowietologiczna 1930–1939*, Kraków 2003.
- Kornat Marek, Sukiennicki Wiktor (1901–1983), prawnik, historyk, sowietolog, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 45/3, z. 186, Warszawa–Kraków 2008, s. 397–398.
- Kornat Marek, *Swianiewicz* (Świaniewicz) Stanisław, krypt.: Bor, ST. SW., pseud.: Jerzy Lebidziewski, W. J. Marber, Ernst (1899–1997), ekonomista, sowietolog, publicysta, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 46/1, z. 188, Warszawa–Kraków 2009, s. 124–125.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 176, ap. 1, b. 1–15.

⁴⁴ J. Surwiło, *Męczeńska śmierć rektora Stefana Ehrenkreutza, Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Kraków 1996, s. 264–265; M. Kornat, *Początki sowietologii w II Rzeczypospolitej, Zeszyty Historyczne*, 2000, t. 134, s. 10–11.

- Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Rankraščių skyrius, f. 9, b. 3299; f. 75, b. 284.
- Mękarski Stefan, Prof. dr Władysław Wielhorski, S. Portalski (red.), *Zarys historii Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, Londyn, 2009, s. 391–393.
- Pasierbska Helena, *Ponary. Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993.
- Pasierbska Helena, *Wileńskie Ponary*, Gdańsk 2004.
- Program Szkoły Nauk Politycznych p. n. „Wyższa Szkoła Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie”, *Rocznik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej*, 1933, t. 1, s. X–XVI.
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o organizacji studiów w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, s. 7–8.
- Sprawozdanie z działalności Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej za rok akademicki 1931/32 i początek roku 1932/1933 do 1 grudnia 1932, wygłoszone przez Dyrektora Instytutu inż. Władysława Wielhorskiego na zebraniu ogólnym I.N.B.E.W dn. 11 grudnia 1932 r., *Rocznik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej*, Wilno 1933, t. 1, s. 261–266.
- Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony 19 lutego 1930 r. przez Ministra WR i OP Sł. Czerwińskiego (Nr.IV.SW-1010/30); zmieniony decyzją Ministerstwa WR i OP z 14 września 1933 r. Nr IV-NS-4483/33, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1934, s. 3–7.
- Statut Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, zatwierdzony przy piśmie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. Nr IV UP.-5147/37, *Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej*, Wilno 1938, s. 5–10.
- Surwiło Jerzy, Męczeńska śmierć rektora Stefana Ehrenkreutza, *Z dziejów Almae Matris Vilmensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Kraków 1996, s. 264–265.
- Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Plan wykładów. Dane na rok 1933/1934, Wilno 1934.
- Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Spis wykładów i grono nauczające w roku akademickim 1936/1937, Wilno 1936.
- Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. Plan wykładów. Dane na rok 1933/1934, Wilno 1934.

- Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie, Wilno 1937.
- Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie, Wilno 1938.
- Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie. Spis wykładów i grono nauczające w roku akademickim 1938/1939, Wilno 1938.
- Wyższa Szkoła Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej: Statut, Warszawa 1930.
- Ze Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, *Ateneum Wileńskie*, 1934, t. 9, s. 45.

The School of Political Sciences by the Institute of Eastern Europe in Vilnius (1930–1939)

Summary

The School of Political Sciences was established by the Scientific Research Institute of Eastern Europe in 1930. It was located in the former Tyszkiewicz palace in Vilnius. The Director of the School in 1930–1931 was Janusz Jędrzejewicz, and in 1931–1939 Władysław Wielhorski. It offered a 3 years programme made up of lectures, practical training and seminars. The school year was made up of 30 weeks of lessons divided in two semesters. As for the pedagogical staff, it included between 29 and 33 individuals (professors, lecturers, and assistants). In its first year the school had 122 students; later on the numbers increased gradually, reaching 236 in 1933/1934. Most of them were Polish, but there were also Russians, Jews, Byelorussians, Lithuanians and Ukrainians. Those attending the school were pupils leaving secondary schools and working persons who had completed or uncompleted higher education: teachers, military officers, functionaries, bankers and others.

The school remained open until the Second World War. During its relatively short period of activity, it prepared many high calibre professionals for various positions in government administration, administration, treasury positions, and diplomatic service in the Baltic States and Soviet Union. Scientific workers and graduates of this school also made important contributions to research in a variety of fields, including history, culture and political studies of neighboring countries and national minorities living in Northeast Poland.

Keywords: Vilnius, institutions in Vilnius, Scientific Research Institute of Eastern Europe, School of Political Sciences, Władysław Wielhorski.